

Հավելված 3

*ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐ*

Համախառն ներքին արդյունք

Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ), ներառյալ «չդիտարկվող տնտեսության» ծավալները, ամսական հաշվարկը կատարվում է ելնելով տնտեսությունում, ըստ գործունեության տեսակների, արտադրված համախառն ավելացված արժեքի (հիմնական գներով) նախորդ տարվա տվյալներից, ընթացիկ ժամանակահատվածում ստեղծված արտադրանքի, ըստ գործունեության տեսակների, ֆիզիկական ծավալների աճի տեմպերից և գների ինդեքսներից:

Եռամսյակային և տարեկան ՀՆԱ-ի հաշվարկները հիմնվում են թողարկման, միջանկյալ սպառման և ավելացված արժեքի հաշվարկների վրա: ՀՆԱ-ի հաշվարկի համար հիմք են հանդիսանում ՀՀ ԱՎԾ ամփոփ, ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ կենտրոնական բանկի տվյալները:

ՀՆԱ-ն հաշվարկվում է երեք եղանակներով՝ արտադրական, եկամուտների ձևավորման և եկամուտների օգտագործման (ծախսային):

Արտադրական եղանակով ՀՆԱ-ն, շուկայական գներով, հաշվարկվում է որպես տնտեսությունում ըստ գործունեության տեսակների՝ արտադրված համախառն ավելացված արժեքի (հիմնական գներով) ու արտադրանքի զուտ հարկերի (առանց սուբսիդիաների) հանրագումար: Ընդ որում, ըստ գործունեության տեսակների ավելացված արժեքի ծավալները որոշվում են ապրանքների և ծառայությունների թողարկման և միջանկյալ սպառման տարբերությամբ:

Հաշվի առնելով տվյալների ոչ լրիվ ընդգրկվածությունը, լրահաշվարկների հիմքում դրված են արտադրանքի թողարկման, զբաղվածների թվաքանակի և արտադրության մասնակիցների թվաքանակի վերաբերյալ տվյալները, որոնք ստացվում են պարբերաբար հավաքագրվող պետական վիճակագրական հաշվետվությունների և աշխատուժի ընտրանքային հետազոտության արդյունքում:

Նախորդ տարվա համադրելի գներով տվյալների վերագնահատումը կատարվում է դրանց կրկնակի դեֆլատավորման եղանակով:

Եկամուտների օգտագործման եղանակով (ծախսային եղանակ) հաշվարկված ՀՆԱ-ն ապրանքների և ծառայությունների վերջնական սպառման ծախսերի, համախառն կուտակման և զուտ արտահանման հանրագումարն է:

Վերջնական սպառման ծախսերը հաշվարկվում են չկազմակերպված շուկայում գնումների ծավալով ճշգրտված մանրածախ ապրանքաշրջանառության և վճարովի ծառայությունների ծավալի, անձնական սպառման համար սեփական արտադրության արտադրանքի, պետական հիմնարկների և ոչ առևտրային կազմակերպությունների ծախսերի հիման վրա:

Համախառն կուտակումն արտադրության նոր միջոցների արտադրության (մեքենաներ, սարքավորումներ, գործիքներ և շինություններ (այդ թվում՝ բնակարանային)) վրա կատարվող ծախսերի ամբողջությունն է և ապրանքանյութական պաշարների ավելացումը:

Ապրանքների և ծառայությունների արտահանման և ներմուծման վերաբերյալ տվյալները ստացվում են ՀՀ վճարային հաշվեկշիռից:

Ըստ եկամուտների աղբյուրների, ՀՆԱ-ի ձևավորումն արտացոլում է ֆինանսական, ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների, տնային տնտեսությունների, ինչպես նաև պետական հիմնարկների և տնային տնտեսությունները սպասարկող ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից ստացած սկզբնական եկամուտները: Այս հաշվարկներում համախառն շահույթը (համախառն խառը եկամուտը) հանդիսանում է հաշվեկշռող հողված և որոշվում է որպես արտադրական եղանակով հաշվարկված շուկայական գներով ՀՆԱ-ի և աշխատողների աշխատանքի վարձատրության ու արտադրության և ներմուծման գույտ հարկերի տարբերություն:

ՀՆԱ-ի ինդեքս-դեֆլատորն՝ ընթացիկ գներով հաշվարկված ՀՆԱ-ի հարաբերությունն է՝ նախորդ տարվա համադրելի գներով հաշվարկված ՀՆԱ-ի ծավալին:

Արդյունաբերություն

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը, արժեքային արտահայտությամբ, որոշվում է որպես արդյունաբերական կազմակերպությունների (ներառյալ առանձնացված ստորաբաժանումները) կողմից թողարկված արտադրանքի, կատարված արդյունաբերական բնույթի աշխատանքների և մատուցված ծառայությունների ծավալների հանրագումար: Արտադրանքի ծավալի մասին տվյալները բերված են ընթացիկ գներով, առանց ավելացված արժեքի և ակցիզային հարկերի: Ընդ որում, պատվիրատուի հումքից և նյութերից (որոնց համար արտադրող կազմակերպությունը չի վճարում) թողարկված արտադրանքը, ընթացիկ գներով, արդյունաբերական արտադրանքի ծավալ ներառվում է առանց այդ հումքի և նյութերի արժեքի, իսկ համադրելի գներով՝ ներառյալ դրանց արժեքը:

Կազմակերպության կողմից թողարկված արտադրանքի ծավալը որոշվում է առանց ներքին շրջանառության արժեքի: Կազմակերպության ներքին շրջանառություն է համարվում արտադրված պատրաստի իրերի և կիսաֆաբրիկատների այն մասի արժեքը, որն օգտագործվում է տվյալ կազմակերպության կողմից սեփական արդյունաբերա-արտադրական կարիքների համար:

Արդյունաբերական արտադրանքի ֆիզիկական ծավալի ինդեքսը բնութագրում է արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի դինամիկայի փոփոխությունն արժեքային արտահայտությամբ: Հաշվարկվում է արտադրանքի ծավալները համադրելիության բերելու միջոցով: Արտադրանքի գնահատականը, համադրելի գներով, իրականացվում է անմիջականորեն կազմակերպություններում՝ արդյունաբերողների գների հիման վրա: Որպես կշիռ ընդունվում են ընթացիկ տարվա գները:

Իրացված արտադրանքի ծավալը՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում իրացված սեփական արտադրանքի, ինչպես նաև պատվիրատուի կողմից ընդունված, կատարված աշխատանքների և ծառայությունների արժեքն է՝ անկախ այն բանից, թե դրանց վճարները կազմակերպության հաշվարկային հաշվին մուտքագրվել են, թե ոչ:

Արդյունաբերական արտադրանքի արտադրությունը բնեղեն արտահայտությամբ, որպես կանոն, բերվում է ըստ արտադրանքի համախառն թողարկման, այսինքն ներառյալ կազմակերպության ներսում արդյունաբերա-արտադրական կարիքների համար ծախսված և պատվիրատուի հումքից թողարկված արտադրանքը:

Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը բուսաբուծության և անասնաբուծության արտադրանքի գումարն է արժեքային արտահայտությամբ՝ տվյալ տարվա ընթացիկ գներով: Ցուցանիշը հաշվարկվում է բոլոր համայնքներից և գյուղատնտեսությամբ զբաղվող առևտրային կազմակերպություններից ստացված վիճակագրական հաշվետվությունների, ինչպես նաև ընտրանքային դիտարկման (7638 գյուղացիական տնտեսություններ) տվյալներով:

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի կազմում չեն ընդգրկվում անտառաբուծության, ձկնորսության և ձկնաբուծության ու որսորդության ծավալների արժեքները:

Բուսաբուծության համախառն արտադրանքը հաշվետու տարում ներառում է.

- ստացված հացահատիկի և հատիկաբերողների, տեխնիկական մշակաբույսերի (յուղատու մշակաբույսերի սերմեր, վուշ, կանեփ, շաքարի ճակնդեղ, ծխախոտ, մախորկա և այլն), կարտոֆիլի, բանջարաբուստանային մշակաբույսերի, պտղի և հատապտղի, խաղողի, կերային մշակաբույսերի արտադրանքի, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի և բազմամյա տնկարկների տնկանյութի և այլնի արժեքը
- բազմամյա տնկարկների հիմնման և մշակման արժեքը,
- բուսաբուծության արտադրանքի անավարտ արտադրության փոփոխության արժեքը (աշնանացանի, ցրտահերկի բարձրացման և այլ աշխատանքների ծախսերը, որոնք կատարվում են հաշվետու տարում՝ հաջորդ տարվա բերքի տակ):

Անասնաբուծության համախառն արտադրանքը հաշվետու տարում ներառում է.

- անասնի աճեցումից ստացված մթերքի (միս, կաթ, բուրդ, ձու և այլն) արժեքը,
- անասնի, թռչնի և այլ անասնատեսակների աճեցումից ստացված արժեքը (ծնի, հավելաճի և քաշաճի արժեքը), առանց իրացված մսի արժեքի,
- մեղվաբուծության արտադրանքի արժեքը և այլն:

Անտառային տնտեսության վերաբերյալ տեղեկատվության մեջ ներառվում են հետևյալ ցուցանիշները.

- անտառաբուծություն, որը ներառում է անտառապատման և անտառվերականգնման, խնամքի և սանիտարական հատումների, սերմնային, տնկարանային տնտեսության գործունեության արտադրության ծավալները,
- փայտամթերում, որը ներառում է շինավայտի, վառելավայտի, երկրորդական օգտագործման կոճղերի, խեժերի, դաբաղային նյութերի, ամանորյա տոնածառների և հյուսած արտադրատեսակների արտադրության ծավալները:
- վայրի բույսերի և անտառային մթերքների մթերում, որը ներառում է հավաքված վայրի պտղի, սերմերի, բուսական հյութերի և հանուկների, մամուռի, քարաքոսի և դեղաբույսերի արտադրության ծավալները:
- անտառաբուծության և փայտամթերումների բնագավառում ծառայությունների մատուցում, որը ներառում է անտառաշինության և անտառի կառավարման մշակված ծրագրերի, սերմերի և տնկանյութի որակափոխման, անտառի ավիացիոն պաշտպանության, պահպանության, անտառմեղրատիվ, հակահրդեհային և այլ աշխատանքների (ծառայություններ) արտադրության ծավալները:

Չկնորսություն և ձկնաբուծություն

Ոլորտի վերաբերյալ տեղեկատվությունը հավաքագրվում է առափնյա կամ ներքին քաղցրահամ ջրերում, բաց ծովում ձկների, խեցեմորթերի (խեցգետին, ծովախեցգետին, օմար, մանր ծովախեցգետին (կրեվետկա), լանգուստ) և կակղամորթերի, կրիաների, իժերի, ծովային ոզնիների, բնական մարգարտի, սպունգերի, ջրիմուռների և նմանատիպ այլ ծովամթերքի որս իրականացնող, ինչպես նաև ձկնաբուծարաններից և ձկների կլիմայավարժեցմամբ ու ձկնամեղիորատիվ աշխատանքներով, նորածին մանրաձկների, մանր ծովախեցգետինների, ջրիմուռների և ուրիշ ուտելի ծովաբույսերի արտադրությամբ զբաղվող իրավաբանական անձանցից և անհատ ձեռնարկատերերից:

Շինարարություն

Հիմնական միջոցները կազմում են ՀՀ ազգային հարստության կարևորագույն մասը: Հիմնական միջոցներ են հանդիսանում շենքերը, շինությունները, մեքենաներն ու սարքավորումները (բանվորական և ուժային մեքենաներն ու սարքավորումները, չափիչ և կարգավորիչ փորձասարքերն ու հարմարանքները, լաբորատոր սարքավորումները, հաշվողական տեխնիկան), փոխադրամիջոցները և հիմնական միջոցների այլ տեսակները:

Հիմնական միջոցների մեջ են ներառվում նաև պետական և մասնավոր հատվածների կազմակերպությունների բոլոր հիմնական միջոցները, ինչպես նաև ֆիզիկական անձանց սեփականության իրավունքով պատկանող հիմնական միջոցները: Այդ միջոցների մեջ ներառվում են բնակելի շենքերը, բնակչության անձնական օժանդակ տնտեսությունների, ինչպես նաև գյուղացիական տնտեսությունների (տնտեսական շենքեր, գյուղտեխնիկա) հիմնական միջոցները:

Հիմնական միջոցների գործարկման ցուցանիշի մեջ ներառվում են շինարարությունն ավարտված և շահագործման հանձնված կազմակերպությունների, շենքերի և շինությունների արժեքները, նոր շահագործվող մեքենաների, բոլոր տեսակի տրանսպորտային միջոցների, սարքավորումների (մոնտաժվող և չմոնտաժվող, շինարարության նախահաշվի մեջ մտած և չմտած) արժեքները, գործիքների, գույքի և այլ առարկաների արժեքները, որոնք հաշվառված են հիմնական միջոցների մեջ, հողերի ռոտզման և չորացման աշխատանքների արժեքը, հողերի որակի լավացման հետ կապված ծախսերը և հիմնական միջոցների արժեքների մեծացման հետ կապված այլ ծախսերը:

Շինարարության ծավալում ընդգրկվում են նոր շինարարության, գործող արդյունաբերական, գյուղատնտեսական, տրանսպորտային, առևտրային և այլ կազմակերպությունների վերակառուցման, ընդլայնման և տեխնիկական վերազինման, շենքերի ամրացման, վերանորոգման, եկեղեցաշինության, բնակարանային, սոցիալ-մշակութային նշանակության օբյեկտների շինարարության աշխատանքների արժեքները, բոլոր տեսակի սարքավորումների տեղադրման, գործիքների, գույքի ձեռք բերման համար կատարված ծախսերը և այլ շինարարական աշխատանքները:

Շինարարության ծավալն արտահայտվում է համապատասխան տարվա ընթացիկ ծախսերի գներով:

Բնակելի շենքերի ընդհանուր մակերեսը կազմված է բնակելի մակերեսից (մշտական տիպի հանրակացարանների, ծերանոցների, մանկատների և գիշերօթիկ դպրոցների ննջարանային տարածությունների բնակելի մակերեսից) և օժանդակ տարածությունների մակերեսից :

Օժանդակ տարածությունների թվին են պատկանում բնակարանի ներսում գտնվող խոհանոցը, միջանցքները, սանհանգույցները, լոդասենյակները, հանդերձարանները, պահեստները, պահարանները: Հանրակացարաններում, բացի վերը նշվածներից, օժանդակ տարածությունների թվին են պատկանում նաև մշակութային ցանցային նշանակության և բժշկական ծառայությունների տարածությունները: Օժանդակ տարածությունների մեջ են մտնում փակ պատշգամբները, լոջաները, երկարավուն պատշգամբները, եթե դրանք նախատեսված են նախագծերի տեխնիկատնտեսական ցուցանիշներով:

Բնակելի շենքերի ընդհանուր մակերեսի մեջ չեն մտնում նախասրահների, նախամուտքերի, աստիճանավանդակների, ընդհանուր միջանցքների մակերեսները, ինչպես նաև բնակելի շենքերին կից կառուցված ոչ բնակելի շենքերի մակերեսները:

Տրանսպորտ

Տրանսպորտը բովանդակում է ընդհանուր և ոչ ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտի տեսակները:

Ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտն իրականացնում է տնտեսության ճյուղերի և բնակչության բեռների, ինչպես նաև ընդհանուր օգտագործման երթուղիներով ուղևորների փոխադրումները:

Ոչ ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտն իրականացնում է տվյալ կազմակերպության բեռների փոխադրումները (ավտոմոբիլային տրանսպորտի համար՝ ավտոտրանսպորտային միջոցներով, երկաթուղային տրանսպորտի համար՝ ոչ ընդհանուր օգտագործման մերձատար ուղիներով), ինչպես նաև ավտոտրանսպորտով տվյալ կազմակերպության աշխատողների փոխադրումները (ներտնտեսական և ծառայողական):

Ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտի հիմնական ցուցանիշներն են **բեռների փոխադրումների ծավալը (տոննա)**, **բեռնաշրջանառությունը (տոննա-կիլոմետր)**, **ուղևորների փոխադրումների ծավալը (ուղևոր)** և **ուղևորաշրջանառությունը (ուղևոր-կիլոմետր)**:

Փոխադրված բեռների (բեռնափոխադրումներ) ծավալում ներառվում է փոխադրված բեռների փաստացի քանակը, հաշվի առած տարայի կամ կոնտեյների քաշը:

Բեռնաշրջանառությունը (տոննա-կիլոմետրերով) հաշվարկվում է փոխադրվող բեռների յուրաքանչյուր խմբի քաշի (տոննա) և այդ բեռնափոխադրման հեռավորության արտադրյալների հանրագումարով:

Ուղևորափոխադրումների ծավալում ներառվում է տրանսպորտային միջոցներով փաստացի փոխադրված ուղևորների թվաքանակը (ներառյալ անվճար երթևեկության իրավունքներից օգտվող ուղևորները):

Ուղևորաշրջանառությունը (ուղևոր-կիլոմետր) հաշվարկվում է փոխադրված ուղևորների թվաքանակի և մեկ ուղևորի փոխադրման միջին հեռավորության արտադրյալների հանրագումարով:

Ավտոմոբիլային տրանսպորտի ուղևորափոխադրման (փոխադրված ուղևորների թվաքանակը) և ուղևորաշրջանառության ծավալները որոշվում են ըստ հաղորդակցության առանձին տեսակների՝ ներքաղաքային, ներմարզային, միջմարզային և միջպետական:

Կապ

Կապի ոլորտը ներառում է փոստային և սուրհանդակային ծառայությունները.

- ազգային փոստի բաժանմունքներից և հասարակական փոստարկղներից փոստի, ծանրոցների, ծանրոցածրարների (բանդերոլների), փաթեթների հանում, տեսակավորում, բաշխում, տեղավորում և տեղ հասցնում,
- փոստարկղների վարձակալում և «ցպահանջ» թղթակցության մշակում,
- փոստային նամականիշերի, բացիկների, ծրարների վաճառք,
- պայմանագրային հիմունքներով պարբերական մամուլի տարածում,
- հատուկ կապի և կառավարական սուրհանդակային (ֆելդեգերային),
- ազգային փոստից բացի այլ կազմակերպությունների կողմից նամակների, ծանրոցների և ծանրոցածրարների (բանդերոլների) հանում, տեղափոխում, տեղ հասցնում,

հեռահաղորդակցության (ձայնի, նշանի, ազդանշանի, գրավոր տեքստի, պատկերի հաղորդում լարային, մալուխային, օպտիկական, մագնիսական և այլ էլեկտրամագնիսական համակարգերի միջոցով) ծառայությունները.

- հեռուստառադիոհաղորդումների հեռառձակում,
- հեռախոս,
- հեռագիր,
- տվյալների հաղորդում և ինտերնետ հասանելիություն,
- տելեմատիկ (հեռաֆաքս, հեռատեքստ, տելեքս),
- շարժական,
- հանրային էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի շահագործման :

Առևտուր և այլ ծառայություններ

Առևտրի շրջանառությունը ներառում է մանրածախ առևտրի շրջանառությունը, մեծածախ առևտրի շրջանառությունը և ավտոմեքենաների առևտուրը :

Մանրածախ առևտրի շրջանառությունը վերջնական սպառման կամ տնային տնտեսությունում օգտագործման համար նախատեսված սպառողական ապրանքների վաճառքն է արժեքային արտահայտությամբ, առանց ավելացված արժեքի և այլ նմանատիպ (անուղղակի) հարկերի:

Մանրածախ առևտրի շրջանառության ցուցանիշը ձևավորվում է խանութների, կրպակների, սպառողական ապրանքների շուկաների, գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաների և առևտրի այլ օբյեկտների միջոցով իրականացված առևտրի շրջանառության հիման վրա:

Մեծածախ է համարվում առևտրի այն տեսակը, երբ գնորդը մեծ խմբաքանակով ապրանքներ է ձեռք բերում դրանց հետագա վերավաճառքի համար այլ վաճառողներին, վերամշակողներին, բայց ոչ վերջնական սպառողներին՝ համապատասխան հաշվարկային փաստաթղթերով:

Մեծածախ առևտրի շրջանառության ցուցանիշը ներառում է նաև արտահանման ծավալները (բացառությամբ արտադրողների կողմից անմիջական արտահանումը):

Ավտոմեքենաների առևտուրը ներառում է ինչպես մասնագիտացված առևտրի կետերի միջոցով իրականացված ավտոմեքենաների, դրանց մասերի և պարագաների վաճառքը, այնպես էլ դրանց տեխնիկական սպասարկումը և նորոգումը:

Ծառայությունների ծավալն արտացոլում է մատուցված տարբեր տեսակի ծառայությունների ծավալը և հաշվառվում է այն ժամանակաշրջանի համար, որի ընթացքում մատուցվել են ծառայությունները, անկախ վճարումից, առանց ավելացված արժեքի և այլ նմանատիպ (անուղղակի) հարկերի:

Ծառայությունների ծավալի ցուցանիշը ձևավորվում է հյուրանոցների և ռեստորանների, տրանսպորտի, զբոսաշրջության գործակալությունների գործունեության, կապի, կոմունալ, սոցիալական, անհատական ծառայությունների, կենցաղային արտադրատեսակների և անձնական օգտագործման իրերի նորոգման, անշարժ գույքի հետ կապված գործառնությունների, ֆինանսական գործունեության, մեքենաների և սարքավորանքի վարձակալման, կենցաղային արտադրատեսակների և անձնական օգտագործման իրերի վարձույթի, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառի, հետազոտությունների և մշակումների, կրթության, առողջապահության և այլ տեսակի ծառայություններից:

Գներ

Սպառողական գների ինդեքսը (ՍԳԻ) բնութագրում է բնակչության անձնական սպառման համար ձեռք բերված ապրանքների և ծառայությունների փաստացի հաստատագրված կազմի արժեքի փոփոխությունը ժամանակի և տարածության մեջ:

ՍԳԻ հաշվարկման համար Երևան քաղաքում և հանրապետության 10 մարզերում (Արարատի մարզում սկսած 2004թ. փետրվարից) սահմանված մեթոդաբանությամբ, կատարվում է սպառողական գների (սակագների) ամենամյա դիտարկում:

Ըստ մարզերի, գների դիտարկումը կատարվում է հետևյալ բնակավայրերում.

Մարզի անվանումը	Դիտարկվող քաղաքը
Արագածոտն	Թալին
Արմավիր	Վաղարշապատ
Գեղարքունիք	Մարտունի
Լոռի	Վանաձոր
Կոտայք	Հրազդան, Չարենցավան
Շիրակ	Գյումրի
Սյունիք	Կապան
Վայոց Ձոր	Եղեգնաձոր
Տավուշ	Դիլիջան
Արարատ	Արտաշատ

Մահմանված է գների դիտարկման հետևյալ կարգը.

Յուրաքանչյուր հետազոտվող բնակավայրում, ամեն ամիս, կատարվում է 470 անվանում (591 ներկայացուցիչներ) սպառողական ապրանքների գների և բնակչությանը մատուցված ծառայությունների սակագների դիտարկում (գները դիտարկվում են յուրաքանչյուր ամսվա համար 3 անգամ՝ տվյալ ամսվա 1-ին, 10-ին և 20-ին, կամ դրանց մոտակա օրերին): Յուրաքանչյուր ապրանքի կամ ծառայության տեսակի համար հետազոտվում է 9-12 առևտրի (ծառայության) կետ: Միայն սպառողական գների ինդեքսի հաշվարկման համար յուրաքանչյուր ամիս, յուրաքանչյուր բնակավայրում ամեն մի ապրանքատեսակի համար կատարվում է մինչև 36 գնային դիտարկում: Ընդհանուր առմամբ, ՀՀ ԱՎԾ կողմից յուրաքանչյուր ամիս հանրապետության մակարդակով գրանցվում և մշակվում է շուրջ 245000 գնային տեղեկատվություն:

Գրանցված գների հիման վրա կատարվում է միջին ամսական գների հաշվարկ՝ ըստ ապրանքատեսակների և ըստ դիտարկվող բնակավայրերի: Դիտարկված տվյալների հիման վրա հաշվվում են միջին գներ տվյալ տարածաշրջանի յուրաքանչյուր ապրանքատեսակի (ծառայության) համար և 10-օրյա ու ամսական կտրվածքով ներկայացվում ՀՀ ԱՎԾ գների վիճակագրության և միջազգային համադրումների բաժին, որտեղ ԱՄՆ փորձագետների հետ համատեղ մշակված մեթոդաբանությամբ հաշվարկվում է սպառողական գների ինդեքս: Սպառողական գների ինդեքսը հաշվարկվում է Լասպեյրեսի բանաձևով, բազիսային անփոփոխ կշռվածությամբ, այսինքն հաշվարկվում է զուտ գնային ինդեքս:

Հանրապետության միջին գների մակարդակը կամ գների ինդեքսն որոշվում է որպես առանձին մարզերի գների մակարդակների կամ գների ինդեքսների միջին կշռված մեծություն:

Հետազոտության մեջ ընդգրկված մարզերի և Երևան քաղաքի հանրապետության մեջ ունեցած տեսակարար կշիռները հաշվարկվում են բնակչության թվաքանակի, ընդհանուր ապրանքաշրջանառության և բնակչությանը մատուցված ծառայությունների ծավալներում դրանց տեսակարար կշիռների հիման վրա:

Տնային տնտեսությունների կողմից կատարված ծախսերի կառուցվածքի հիման վրա կատարվել է սպառողական ապրանքների և ծառայությունների ներկայացուցչական ընտրանք՝ սպառողական զամբյուղի ստեղծման, կշիռների հաշվարկման համար:

Մպառման կառուցվածքում կատարվող էական տեղաշարժերի արտացոլմամբ պայմանավորված, պարբերաբար իրականացվել է նաև սպառողական գների ինդեքսի համար օգտագործվող սպառողական զամբյուղում ներառված ապրանքների (ծառայությունների) տեսակների կշիռների վերահաշվարկ՝ հիմք ընդունելով տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի հետազոտությունների տվյալները:

2006թ. հունվարից ՄԳԻ-ի հաշվարկներում օգտագործվող կշիռների համար հիմք են հանդիսացել 2004թ. ապրիլից 2005թ. մարտ ամիսներին տնային տնտեսությունների կողմից իրականացված ծախսումների վերաբերյալ տվյալները, ճշգրտված 2005թ. միջին տարեկան գներով:

2006թ. հունվարից ՀՀ-ում սպառողական գների ինդեքսի հաշվարկների համար որպես բազիսային ժամանակաշրջան ընդունվել է 2005 թվականը: Կշիռները նորացվում են

5 տարին մեկ անգամ՝ երկարաժամկետ միջակայքում համադրումներ ապահովելու նպատակով: Կշիռները կարող են վերանայվել ավելի հաճախ, եթե սպառման կառուցվածքում տեղի են ունենում էական փոփոխություններ:

ՀՀ-ում ՄԳԻ-ն հաշվարկվում է տարբեր ժամանակահատվածների՝ հաշվետու ամիսը բազիսային տարվա, նախորդ ամսվա, նախորդ տարվա դեկտեմբերի, նախորդ տարվա համապատասխան ամսվա, հաշվետու ժամանակաշրջանը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի (աճողական կարգով) նկատմամբ:

ՀՀ-ում ՄԳԻ-ը հաշվարկելու համար կիրառվում է Լասպեյրեսի բանաձևի հետևյալ տարբերակը.

$$I_{on} = \frac{\sum \frac{P_{nj}}{P_{n-1,j}} \times P_{n-1,j} Q_{oj}}{\sum P_{oj} Q_{oj}} \times 100$$

որտեղ՝ $P_{n-1,j} Q_{oj} = P_{oj} Q_{oj} \times \frac{P_{1j}}{P_{oj}} \times \frac{P_{2j}}{P_{1j}} \times \dots \times \frac{P_{n-1,j}}{P_{n-2,j}}$

որտեղ՝ *I_{on}* – n ժամանակաշրջանի ինդեքսն է համեմատած օ բազիսի հետ,

P_{oj} – j ապրանքի գինն է օ բազիսային ժամանակաշրջանում,

P_{nj} – j ապրանքի գինն է n հաշվետու ժամանակաշրջանում,

Q_{oj} – j ապրանքի քանակությունն (կշիռը) է օ բազիսային ժամանակաշրջանում:

ՀՀ արդյունաբերողների արտադրանքի գների ինդեքսը բնութագրում է արդյունաբերության ոլորտի կազմակերպությունների թողարկած արտադրանքի գների փոփոխությունը ժամանակի ընթացքում՝ առանց ավելացված արժեքի և ակցիզային հարկերի հաշվարկման:

Արդյունաբերողների արտադրանքի գների ինդեքսի (ՄԱԳԻ) հաշվարկման կարգի մեթոդաբանությունը նպատակաուղղված է արդյունաբերության ոլորտի¹ կազմակերպությունների թողարկած արտադրանքի գների մակարդակի և փոփոխության վիճակագրական դիտարկման ապահովմանը:

Արդյունաբերական արտադրանքի գների փոփոխության դիտարկումն իրականացվում է ընտրանքային կարգով ընտրված արդյունաբերության ոլորտի բազային կազմակերպությունների տվյալների հիման վրա: Հետազոտման համար ընտրվում են տնտեսական գործունեության տեսակների Հայաստանի դասակարգչի (ՏԳՏՀԴ) հանքագործական արդյունաբերության, մշակող արդյունաբերության, էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրության և բաշխման բաժիններին համապատասխան գործունեություն ծավալող առավել բնորոշ կազմակերպությունները:

¹ Ներառում է (ՏԳՏՀԴ)-ի Խմբ. 1.1,C,D,E բաժինները:

Արդյունաբերական կազմակերպությունների ընտրանքն իրականացվում է կշիռների նորացման (թարմացման) հետ միաժամանակ՝ 3-5 տարին մեկ անգամ: ՀՀ արդյունաբերողների արտադրանքի գների ինդեքսի հաշվարկն իրականացվում է ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի 2009թ. փետրվարի 13-ի թիվ 05-Ա որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության արդյունաբերողների արտադրանքի գների ինդեքսի հաշվարկման կարգ»-ին համապատասխան:

Ինդեքսների հաշվարկն իրականացվում է Լասպեյրեսի բանաձևով՝ ամսական պարբերականությամբ, համաձայն Արտադրանքի դասակարգչի ըստ գործունեության տեսակների (ԱԴԳՏ)՝ արտադրանք և ըստ ՏԳՏՀԴ-ի՝ դաս, խումբ, հատված, ենթաբաժին, բաժին և ընդամենը՝ ՀՀ ագրեգացման մակարդակների:

Արդյունաբերական արտադրանքի գների ինդեքսը հաշվարկվում է հետևյալ կտրվածքներով. յուրաքանչյուր ամիսը նախորդ ամսվա նկատմամբ, բազիսային ժամանակաշրջանի նկատմամբ, նախորդ տարվա համապատասխան ամսվա նկատմամբ, նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ, ընթացիկ ժամանակաշրջանը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի նկատմամբ (աճողական կարգով), եռամսյակային ինդեքսներ:

Գյուղատնտեսական մթերք արտադրողների իրացման գների ինդեքսն արտահայտում է գյուղմթերք արտադրողի տարբեր ուղղություններով իրացված մթերքի գների փոփոխությունները ժամանակի, ինչպես նաև տարածության մեջ: Այն հաշվարկվում է ՀՀ-ում 7638 գյուղացիական տնտեսությունների կողմից իրացված 61 անվանում գյուղմթերքի գների ագրեգացման միջոցով՝ ըստ բուսաբուծական և անասնաբուծական մթերքի և ըստ հանրապետության մարզերի: Դրանցից յուրաքանչյուրն իրենից ներկայացնում է առանձին ապրանքատեսակների ինդեքսների կշռված մեծություն, ընդգրկված միատեսակ ապրանքախմբում: Որպես անհատական ինդեքսների կշռման բազա օգտագործվում է հաշվետու ամսում իրացված արտադրանքի ծավալը:

Գյուղատնտեսության արտադրության միջոցների գնման գների ինդեքսը բնութագրում է արտադրության միջոցների գնման գների փոփոխությունների շարժը հաշվետու ժամանակահատվածում՝ բազիսայինի համեմատ: Հաշվարկվում է 7638 գյուղացիական տնտեսությունների կողմից ձեռք բերված 92 անվանում արտադրության միջոցների գնման գների հետազոտման տվյալների հիման վրա:

Բեռնափոխադրումների սակագների ինդեքսը բնութագրում է տրանսպորտի տարբեր տեսակներով բեռնափոխադրումների սակագների փոփոխությունները ժամանակի ընթացքում: Ագրեգացվում է հանրապետությունում գործող 4 տեսակի՝ ավտոմոբիլային, երկաթուղային, օդային, մայրուղային խողովակաշարային բեռնափոխադրումների սակագների հաշվարկված ինդեքսների միջոցով, որը որոշում է տրանսպորտի առանձին տեսակներով բեռնափոխադրումների սակագների շարժն ընթացիկ ժամանակահատվածում բազիսայինի համեմատ՝ առանց հաշվի առնելու տեղափոխվող բեռների կառուցվածքային փոփոխությունների հետ կապված հանգամանքները (բեռի տեսակը, փոխադրման չափը, տեղ հասցնելու արագությունը և այլն): Տրանսպորտի յուրաքանչյուր տեսակի գծով (ավտոմոբիլային, երկաթուղային, օդային, մայրուղային խողովակաշարային) գրանցվում է

ծառայություն-ներկայացուցչի բեռնափոխադրման սակագինը, ինչով պայմանավորվում է տրանսպորտի կոնկրետ տեսակով առավել հաճախ փոխադրվող մեկ միավոր բեռի (տոննա, խորանարդ մետր) առաքումը փաստացի տարածության վրա (որոշակի երթուղով): Որպես կշռման բազա ընդունվում են որոշակի բազիսային ժամանակահատվածում (հիմնականում՝ նախորդ տարում) բեռների տեղափոխման ծառայությունների դիմաց տրանսպորտային կազմակերպությունների կողմից ներկայացված եկամուտների մասին տվյալները: Բեռնափոխադրումների սակագների ինդեքսի հաշվարկներն իրականացվում են Տնտեսական գործունեության տեսակների Հայաստանի դասակարգչին (ՏԳՏՀԴ) համապատասխան:

Արտաքին առևտրի գների կամ միավորի արժեքի ինդեքսը բնութագրում է արտաքին առևտրի ապրանքների գների փոփոխման հաշվին արտահանման և ներմուծման արժեքի փոփոխությունը անփոփոխ, հաստատուն ֆիզիկական ծավալի պայմաններում: Արտաքին առևտրի գների կամ միավորի արժեքի ինդեքսների հաշվարկի համար որպես տվյալների սկզբնական աղբյուր հիմք են հանդիսանում ներմուծման, արտահանման բեռնամաքսային հայտարարագրերը: Ստացված տվյալների գաղտնիությունն ապահովելու համար մշակվում է արտաքին առևտրի ներմուծման (արտահանման) գների ինդեքսների հետագա հաշվարկի համար հատուկ տվյալների բազա: Հաշվարկներին մասնակցող ընտրված ապրանքներին են վերաբերվում այն բոլոր միատարր ապրանքատեսակները, որոնք ծածկագրված են ըստ «Արտաքին տնտեսական գործունեության ապրանքային անվանացանկ» (ԱՏԳԱԱ) դասակարգչի ութանիշ ծածկագրերի,

- դասակարգված են՝
 - ըստ ապրանքային ենթախմբերի,
 - ըստ ապրանքային խմբերի,
 - ըստ ապրանքյին բաժինների,
- ունեն ապրանքի քանակի և արժեքի մասին տվյալներ,
- պարունակում են տեղեկատվություն տվյալ ապրանքն արտահանող կամ ներմուծող երկրի մասին:

Արտաքին առևտրի գների ինդեքսների հաշվարկը տարվում է 4 ուղղություններով՝

- «ըստ բոլոր երկրների»,
- «ըստ ԱՊՀ երկրների»,
- «ըստ ոչ ԱՊՀ երկրների»,
- «ըստ Եվրամիության երկրների»:

Արտաքին առևտրի գների ինդեքսի հաշվարկի համար կիրառվում է Լասպեյրեսի միջին արժեքի ինդեքսի բանաձևը: Դա թույլ է տալիս համադրել ընթացիկ ժամանակաշրջանը բազիսային ժամանակաշրջանի հետ: Միավորի արժեքը (գինը) կշռվում է բազիսային ժամանակաշրջանի առևտրային հոսքերով, որոնք կարող են տարեց տարի զգալի տատանվել, կորցնել արդիականությունը և նպաստել գների ինդեքսների արհեստական աճին (նվազմանը): Ուստի, այնպիսի բնագավառում ինչպիսին արտաքին առևտուրն է, նպատակահարմար է բազիսային ժամանակաշրջանն ընդունել նախորդ տարին:

2007թ. դեկտեմբերից ՀՀ-ում արտաքին առևտրի գների ինդեքսը հաշվարկվում է ամսական կտրվածքով:

«Ըստ ԱՊՀ երկրների», «ըստ ոչ ԱՊՀ երկրների» և «ըստ Եվրամիության երկրների» ուղղորդումներում ինչպես ընթացիկ ամսվա, այնպես էլ բազիսային տարվա համար հաշվարկվում է առանձին ապրանքատեսակների ներմուծման (արտահանման) միջին արժեքը (գինը):

$$\overline{P}_i = \frac{V_i}{Q_i}$$

որտեղ՝

P_i - i -րդ ապրանքատեսակի միջին արժեքն է,

V_i - i -րդ ապրանքատեսակի ծավալն է գումարային արտահայտությամբ,

Q_i - i -րդ ապրանքատեսակի քանակն է:

Օգտագործելով տոկոսային փոփոխությունների փոխկապակցման (ագրեգացման) եղանակը, ապրանքային ենթախմբերի ինդեքսների հիման վրա՝ հաշվարկվում են ապրանքային խմբերի, բաժինների միջին արժեքների ինդեքսներ, ինչպես նաև ներմուծման և արտահանման գների ամփոփ ինդեքսներ «ըստ ԱՊՀ երկրների», «ըստ ոչ ԱՊՀ երկրների» և «ըստ Եվրամիության երկրների» հետևյալ բանաձևով՝

$$I_E = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{\overline{P}_{it}}{\overline{P}_{io}} * W_{io}}{\sum_{i=1}^n W_{io}}$$

որտեղ՝

I_E - յուրաքանչյուր ապրանքային ենթախմբի միջին արժեքի ինդեքսն է,

\overline{P}_{it} - i -րդ ապրանքի միջին արժեքն (գինն) է ընթացիկ ամսում,

\overline{P}_{io} - i -րդ ապրանքի բազիսային միջին արժեքն (գինն) է:

W_{io} - i -րդ ապրանքի տեսակարար կշիռն է բազիսային ժամանակաշրջանում:

Հաշվարկված արտաքին առևտրի միջին արժեքի ինդեքսների շարքը կարող է լինել խիստ անկանոն ի հաշիվ առանձին ապրանքատեսակների գների կտրուկ տատանումների: Նման կարգի գնային մեծ շեղումներից խուսափելու համար օգտագործվում է ինդեքսների շարքի վերին և ստորին թույլատրելի սահմանների հարթեցման մեթոդը՝ սահմանային գործակիցների կիրառմամբ: Ինդեքսի սահմանային արժեքները հաստատվում են այնպես, որ ապահովեն գնային փոփոխության ճշգրտության անհրաժեշտ մակարդակը՝ բացառելով անհամադրելի տվյալները և հնարավոր սխալները: Ինդեքսի թույլատրելի վերին և ստորին սահմանները որոշվում են առանձին ապրանքատեսակների գների միջին կշռված քառակուսային շեղումների և դրանց հիման վրա հաշվարկված տատանման (վարիացիոն) գործակիցների օգնությամբ (միջոցով): Արտաքին առևտրի գների ինդեքսի հաշվարկման մեթոդաբանությունը համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին: Այն մշակելիս հաշվի են առնվել ԱՄՆ կողմից արված առաջարկությունները, միջազգային փորձը և համարվում է վերոհիշյալի կողմից առաջարկված նախապատվելի տարբերակներից մեկը:

Աշխատանք

Վարձու աշխատողների միջին ամսական անվանական աշխատավարձի վերաբերյալ ցուցանիշի աղբյուրը վիճակագրական ամենամսյա մոնիթորինգում ընդգրկված պետական և մասնավոր հատվածների խոշոր և միջին, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպություններից հավաքագրվող հաշվետվությունների տվյալներն են, որոնք համալրվում (ամբողջացվում) են պետական և մասնավոր հատվածների փոքր և գերփոքր կազմակերպություններից հավաքագրվող տվյալներով՝ տարեկան պարբերականությամբ:

Միջին ամսական անվանական աշխատավարձը հաշվարկվում է աշխատանքի վարձատրության և դրան հավասարեցված այլ վճարումների ընդհանուր գումարի (ինչպես դրամական, այնպես էլ բնեղեն տեսքով) հարաբերությամբ աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակին և հաշվետու ժամանակաշրջանի ամիսների թվին:

Իրական աշխատավարձը բնութագրում է դիտարկվող ժամանակահատվածում ապրանքների և ծառայությունների այն ծավալը, որը հնարավոր է ձեռք բերել աշխատավարձով, ելնելով բազիսային ժամանակաշրջանի գներից: Ցուցանիշը հաշվարկվում է տվյալ ժամանակաշրջանի անվանական աշխատավարձի հարաբերությամբ՝ նույն ժամանակաշրջանի սպառողական գների ինդեքսին:

Իրական աշխատավարձի ինդեքսը հաշվարկվում է միննույն ժամանակաշրջանի անվանական աշխատավարձի ինդեքսի և սպառողական գների ինդեքսի հարաբերությամբ:

Աշխատանքային ռեսուրսները տնտեսապես ակտիվ և ոչ ակտիվ բնակչության հանրագումարն են, այսինքն՝ ներառում են հանրապետության բնակչության այն մասը, որը փաստացի զբաղված է տնտեսության մեջ կամ զբաղված չէ, բայց իր տարիքային և առողջական դրությամբ ընդունակ է աշխատելու:

Աշխատանքային ռեսուրսները ձևավորվում են.

- աշխատունակ տարիքի աշխատունակ բնակչությունից (այսինքն, աշխատունակ տարիքի բնակչությունն՝ առանց I և II խմբի չաշխատող հաշմանդամների և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող չաշխատող քաղաքացիների),
- մինչև 16 տարեկան զբաղված դեռահասներից,
- զբաղված կենսաթոշակառուներից:

Տնտեսապես ոչ ակտիվ բնակչության մեջ ներառվում են աշխատանքային տարիքի՝

- առկա ուսուցմամբ և արտադրությունից կտրված սովորողները և ուսանողները.
- տնային տնտեսությամբ զբաղվածները.
- երեխաներին, հիվանդ հարազատներին խնամողները.
- անձինք, ովքեր զանազան պատճառներով չեն աշխատում և աշխատանք չեն փնտրում (աշխատունակ կենսաթոշակառուներ (արտոնյալ, հաշմանդամության), սեփականության օգտագործումից եկամուտ ստացողներ և այլն):

Տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակը զբաղված և պաշտոնապես գրանցված գործազուրկ բնակչության թվաքանակների հանրագումարն է:

Տնտեսության մեջ զբաղված են համարվում վարձու և ոչ վարձու աշխատանք կատարողները, ինչպես նաև.

- աշխատանքից ժամանակավորապես բացակայողները՝ հիվանդության, հիվանդի խնամքի, ամենամյա արձակուրդի կամ հանգստյան օրերի, աշխատավայրից դուրս ուսուցման, գործատուի նախաձեռնությամբ հարկադիր արձակուրդում (չվճարվող կամ մասնակիորեն վճարվող) գտնվելու, գործադուլի և այլ պատճառներով.
- գյուղացիական տնտեսությունում զբաղվածները, անկախ նրանից արտադրված արտադրանքը նախատեսված է եղել իրացման (լրիվ կամ մասնակի) և (կամ) սեփական սպառման համար, եթե արտադրված արտադրանքը նշանակալի մասնաբաժին է կազմել տնային տնտեսության սպառման մեջ.
- տնային տնտեսությանը կամ ազգականին (բարեկամին) պատկանող ընտանեկան կազմակերպությունում օգնելու, օժանդակելու նպատակով առանց վարձատրության աշխատողները:

Տնտեսության մեջ զբաղված բնակչության թվաքանակի եռամսյակային գնահատումը կատարվում է ըստ հետևյալ տվյալների.

- վիճակագրական մոնիթորինգում ընդգրկված կազմակերպություններում դրամական և (կամ) բնաիրային վարձատրությամբ աշխատողների թվաքանակը (տեղեկատվության աղբյուրը՝ «Աշխատողների թվաքանակի և աշխատավարձի մասին» վիճակագրական հաշվետվություն և «Աշխատողների թվաքանակի և աշխատավարձի մասին» առևտրային փոքր և գերփոքր կազմակերպությունների ընտրանքային հետազոտություն).
- ինքնազբաղված անհատ ձեռնարկատերերի թվաքանակը (աղբյուրը՝ ՀՀ արդարադատության նախարարության իրավաբանական անձանց պետական գրանցամատյան).
- գյուղացիական տնտեսություններում ինքնազբաղվածների և նրանց օժանդակող առանց վարձատրության աշխատող ընտանիքի անդամների թվաքանակը (աղբյուրը՝ «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմի մասին» վիճակագրական հաշվետվություն).
- ոչ ֆորմալ վարձու աշխատողների թվաքանակը (աղբյուրը՝ աշխատուժի հետազոտություն):

Ի տարբերության զբաղվածների թվաքանակի հաշվարկի վերոնշյալ մեթոդաբանության, աշխատուժի հետազոտության (որն իրականացվում է համաձայն Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության ստանդարտների) արդյունքներով ստացված զբաղվածների թվաքանակի մեջ ներառվում են նաև.

- գործատուները,
- իրավաբանորեն չգրանցված տնտեսական գործունեություն իրականացնող, ինքնազբաղվածները և արտադրական, սպառողական կոոպերատիվի անդամները,
- ոչ գյուղատնտեսական ոլորտի առանց վարձատրության աշխատող ընտանիքի անդամները,
- զինված ուժերում զբաղվածները, բացառությամբ ժամկետային զինծառայողների:

Տնտեսության մեջ զբաղվածներն ըստ իրենց կարգավիճակի, դասակարգվում են վարձու և ոչ վարձու աշխատողների:

Վարձու աշխատող են համարվում անձինք, ովքեր աշխատում են գործատուի հետ կնքած պայմանագրի, աշխատանքի ընդունվելու հրամանի կամ ձեռք բերված որոշակի գրավոր կամ բանավոր համաձայնության հիման վրա և ստանում են դրամական և (կամ) բնաիրային փոխհատուցում՝ աշխատավարձի տեսքով:

Ոչ վարձու աշխատողներ են համարվում անձինք, ովքեր ինքնուրույնաբար են իրենց ապահովում եկամտաբեր տնտեսական գործունեությամբ (գործատու, ինքնագրադված, ընտանիքի առանց վարձատրության աշխատող անդամ, արտադրական, սպառողական կոոպերատիվի անդամ):

Ոչ ֆորմալ զբաղվածներ մեջ ներառվում են գործատուի հետ բանավոր համաձայնությամբ (առանց պայմանագրի, հրամանի կամ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով այլ փաստաթղթային ձևակերպման) վարձու աշխատողները, ընտանեկան կազմակերպությունում առանց վարձատրության աշխատողները, չգրանցված տնտեսական գործունեություն իրականացնող գործատուները, ինքնագրադվածները և արտադրական, սպառողական կոոպերատիվի անդամները:

Աշխատանք փնտրող են համարվում, ըստ ՀՀ գործող օրենսդրության, 16 տարին լրացած այն գործունակ անձինք, ովքեր, անկախ զբաղված լինելու հանգամանքից, աշխատանքի տեղավորման նպատակով դիմել են զբաղվածության պետական ծառայություն:

Զբաղվածության պետական ծառայությունում գրանցված գործազուրկ են համարվում աշխատանք փնտրող աշխատունակ և գործունակ այն չզբաղված անձինք, ովքեր չեն ստանում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կենսաթոշակներ (բացառությամբ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի տեսակների), աշխատանքի տեղավորման նպատակով հաշվառված են զբաղվածության պետական ծառայությունում, պատրաստակամ են անցնելու հարմար աշխատանքի և ստացել են գործազուրկի կարգավիճակ:

Ըստ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության ստանդարտների գործազուրկ են համարվում 15 (16)-70 (75) տարեկան անձինք, ովքեր հետազոտվող ժամանակաշրջանում միաժամանակ բավարարել են հետևյալ պայմաններին.

- չեն ունեցել աշխատանք կամ եկամտաբեր զբաղմունք.
- ակտիվորեն փնտրել են աշխատանք՝ օգտագործելով ցանկացած միջոց, այսինքն՝ դիմել են զբաղվածության պետական ծառայություն, աշխատանք են փնտրել ծանոթների, բարեկամների, հայտարարությունների միջոցով կամ ցանկացած այլ եղանակով՝ հետազոտությանը նախորդող չորս շաբաթվա ընթացքում.
- պատրաստ են եղել անմիջապես (այսինքն՝ առաջիկա երկու շաբաթվա ընթացքում) անցնել աշխատանքի:

Գործազուրկ են համարվել նաև անձինք, ովքեր հետազոտությանը նախորդող վերջին չորս շաբաթվա ընթացքում չեն ունեցել և չեն փնտրել աշխատանք, որովհետև արդեն գտել են և (կամ) պատրաստ են եղել անմիջապես անցնել աշխատանքի:

Գործազրկության (աշխատանք փնտրելու) միջին տևողությունն այն ժամանակահատվածն է, որի ընթացքում քաղաքացին փնտրել է աշխատանք և հաշվարկվում է որպես կշռված միջին մեծություն գործազուրկների դիտարկվող կազմի համար:

Գործազրկության մակարդակը հաշվարկվում է գործազուրկների թվաքանակի տոկոսային հարաբերությամբ տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակին:

Զբաղվածության մակարդակը հաշվարկվում է զբաղվածների թվաքանակի տոկոսային հարաբերությամբ համապատասխան տարիքային խմբի բնակչության կամ աշխատանքային ռեսուրսների թվաքանակին:

Տնտեսական ակտիվության (աշխատուժի մասնակցության) մակարդակը հաշվարկվում է տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակի տոկոսային հարաբերությամբ համապատասխան տարիքային խմբի բնակչության կամ աշխատանքային ռեսուրսների թվաքանակին:

Գործատուի հայտարարած աշխատուժի պահանջարկը թափուր աշխատատեղերի (պահանջվող աշխատողների) քանակն է, որի վերաբերյալ գործատուն հայտնում են զբաղվածության պետական ծառայությանը:

Մեկ թափուր աշխատատեղի ծանրաբեռնվածությունը հաշվարկվում է զբաղվածության պետական ծառայությունում հաշվառված աշխատանքային գործունեությամբ չզբաղված քաղաքացիների թվաքանակի և գործատուների կողմից նույն ծառայությանը հայտնած թափուր աշխատատեղերի քանակի հարաբերությամբ:

Ֆինանսներ և դրամաշրջանառություն

ՀՀ համախմբված բյուջեն կազմում են պետական բյուջեն և համայնքների բյուջեները, որի մուտքերը օրենքով պետական և համայնքների բյուջեներին ամրագրված աղբյուրներից ձևավորվող (ձևավորված) դրամական միջոցների (առանց միջբյուջետային փոխանցումների գծով մուտքերի), իսկ ելքերը օրենքով սահմանված ուղղություններով ծախսվող (ծախսված) դրամական միջոցների (առանց միջբյուջետային փոխանցումների գծով ելքերի) համապատասխան հանրագումարներն են:

ՀՀ բյուջետային համակարգը հետևյալ երկու մակարդակի բյուջեների ամբողջությունն է՝

ա) առաջին մակարդակ՝ պետական բյուջե.

բ) երկրորդ մակարդակ՝ համայնքների բյուջեներ:

Պետական և համայնքի բյուջեները պետությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագրերն են:

Բյուջետային եկամուտներն անվերադարձ կարգով օրենսդրությանը համապատասխան պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դրամական միջոցներն են:

Բյուջետային ծախսերը պետության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների խնդիրների և գործառնությունների ֆինանսական ապահովմանն ուղղված դրամական միջոցներն են:

Բյուջետային մուտքերը ներառում են տվյալ բյուջեի համար օրենքով սահմանված եկամուտները, բյուջեի միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը, ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից, տրամադրված բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից ստացվող, ինչպես նաև փոխառու և ներգրավված այլ դրամական միջոցները:

Բյուջետային ելքերը ներառում են բյուջետային ծախսերը (ընթացիկ և կապիտալ ծախսեր), ինչպես նաև բյուջետային վարկերի ու փոխառությունների տրամադրումը և ներգրավված փոխառու միջոցների մարումները:

Բյուջետային հասկացումները բյուջեն հաստատող իրավական ակտով բյուջետային միջոցներ ստացողի գծով նախատեսված բյուջետային միջոցներն են:

Կապիտալ ծախսերը (ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը) ներառում են պետական և համայնքային նշանակության ծրագրերի շրջանակներում նախատեսվող այն ծախսերը, որոնք հանգեցնում են հիմնական միջոցների, պետական ռազմավարական կամ համայնքային նշանակության պահուստների ստեղծման նպատակով ապրանքային արժեքների ձեռքբերմանը կամ դրանց արժեքի ավելացմանը:

Ընթացիկ ծախսերը ներառում են այն ծախսերը, որոնք ընդգրկված չեն կապիտալ ծախսերում:

Բյուջեների պակասուրդը (դեֆիցիտը) և հավելուրդը.

- Բյուջեի ծախսերի նկատմամբ եկամուտների գերազանցումը կազմում է բյուջեների հավելուրդը:
- Բյուջեների եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցումը կազմում է բյուջեների դեֆիցիտը (պակասուրդը):

Պետական բյուջեի պակասուրդը ֆինանսավորվում է ներքին և արտաքին աղբյուրներից ստացվող փոխառու միջոցների, պետական բյուջեից տրամադրված փոխառու միջոցների վերադարձից ստացվող զուտ միջոցների, ինչպես նաև այդ բյուջեի միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդի հաշվին:

Պետական բյուջեի եկամուտների աղբյուրներն են՝

- ա) հարկային եկամուտները.
- բ) պետական տուրքերը.
- գ) պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարները.
- դ) պաշտոնական դրամաշնորհները.
- ե) այլ եկամուտներ:

Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքերն են՝

ա) պետությանը պատկանող հիմնական միջոցների (հիմնական ֆոնդերի) օտարումից մուտքերը (այդ թվում՝ լուծարված պետական մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց լուծարումից հետո մնացած գույքի օտարումից պետական մասնակցության չափին համապատասխան մուտքերը).

- բ) բարձրարժեք ակտիվների օտարումից մուտքերը.
- գ) պետության պահուստներում պահվող ապրանքանյութական արժեքների իրացումից մուտքերը.
- դ) պետական սեփականություն համարվող չարտադրված ակտիվների՝ հողի և ոչ նյութական չարտադրված ակտիվների օտարումից մուտքերը:

Փողի բազան ներառում է ՀՀ ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամը, ՀՀ ԿԲ-ում առևտրային բանկերի պարտադիր պահուստները և ՀՀ ԿԲ-ում ոչ բանկային կազմակերպությունների

ավանդները (բացառությամբ կառավարության ավանդների): Փողի բազան հավասար է նաև ՀՀ ԿԲ-ի զուտ արտաքին և զուտ ներքին ակտիվների հանրագումարին:

Փողի զանգվածը ներառում է շրջանառությունում կանխիկ դրամը և ռեզիդենտ տնտեսության (բնակչության, ձեռնարկությունների և հասարակական կազմակերպությունների) դրամով և արտարժույթով բոլոր ավանդները բանկային համակարգում:

Ցպահանջ ավանդները բանկերի պահպանմանը հանձնված և որևէ գործարք իրականացնելիս հանվող միջոցներն են:

Ժամկետային ավանդները բանկերում որոշակի ժամկետով ձևակերպվող ավանդներն են:

Վարկային ներդրումները բանկային համակարգի կողմից տնտեսությանը տրամադրված վարկերի գծով մնացորդներն են: Վարկային ներդրումները բաժանվում են կարճաժամկետ (տրամադրված մեկ տարուց պակաս ժամկետով) և երկարաժամկետ (մեկ տարուց ավել ժամկետով):

Արտաքին առևտուր

Արտաքին առևտրի վերաբերյալ (արտաքին առևտրի շրջանառություն, արտահանում, ներմուծում, առևտրային հաշվեկշիռ) ցուցանիշների հաշվարկման համար հիմք են հանդիսացել բեռնամաքսային հայտարարագրերի, ֆիզիկական անձանց կողմից կատարված առևտրի տվյալները՝ ստացված ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեից, ինչպես նաև բնական գազի ներմուծման և էլեկտրաէներգիայի արտահանման ու ներմուծման տվյալները՝ ստացված ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարությունից:

Արտահանում: Ապրանքների արտահանումն է այլ երկրների տնտեսական տարածքներ ազատ շրջանառության կամ ակտիվ վերամշակման համար: Արտահանման ծավալում ընդգրկված են ինչպես հայրենական արտադրության, այնպես էլ վերաարտահանված արտասահմանյան արտադրության ապրանքները: Արտահանված ապրանքների արժեքները հաշվարկված են ՖՕԲ գնով՝ ապրանքի արժեքը մինչև ՀՀ սահման:

Ներմուծում: Ապրանքների ներմուծումն է այլ երկրներից՝ հանրապետության տնտեսական տարածք ազատ շրջանառության, ակտիվ վերամշակման կամ մաքսային հսկողության ներքո վերամշակման համար: Ներմուծման ծավալում ընդգրկված են արտասահմանյան ապրանքները, որոնք ներմուծվել են հանրապետություն սպառման և վերաարտահանման համար: Ներմուծված ապրանքների արժեքները հաշվարկված են ՄԻՖ գնով՝ ապրանքի արժեքը մինչև ՀՀ սահման, ներառյալ ապահովագրության և տրանսպորտային փոխադրության ծախսերը:

Արտաքին առևտրի շրջանառություն: Արտահանման և ներմուծման ծավալների հանրագումարն է:

Արտաքին առևտրի հաշվեկշիռ: Արտահանման (ՖՕԲ) և ներմուծման (ՄԻՖ) ծավալների տարբերությունն է:

Կիրառվող համակարգ: Արտաքին առևտրի վիճակագրության վարման համար կիրառվում է արտաքին առևտրի ընդհանուր համակարգ, երբ երկրի վիճակագրական տարածքը համընկնում է տնտեսական տարածքին:

Գործընկեր երկիր: Գործընկեր երկրի բնորոշման համար արտահանման ժամանակ կիրառվում է ապրանքը վերջին հայտնի նշանակման երկրի, իսկ ներմուծման ժամանակ՝ ապրանքի ծագման երկրի և ապրանքն առաքող երկրի հատկանիշը:

Վճարային հաշվեկշիռ

ՀՀ վճարային հաշվեկշիռը վիճակագրական հաշվետվություն է, որում համակարգված տեսքով արտացոլվում են ամփոփ տվյալներ հաշվետու ժամանակաշրջանում (եռամսյակ, տարի) այլ երկրների և միջազգային կազմակերպությունների հետ ՀՀ արտաքին տնտեսական գործառնությունների վերաբերյալ: Տնտեսական բնույթի գործառնությունները, որոնք կատարվում են ՀՀ ռեզիդենտների¹ և ՀՀ ոչ ռեզիդենտների միջև, իրականացվում են ապրանքների և ծառայությունների, եկամուտների հոսքերի, ընթացիկ տրանսֆերտների, ինչպես նաև ֆինանսական պահանջների և պարտավորությունների տեսքով:

ՀՀ վճարային հաշվեկշիռը կազմված է 2 հիմնական հաշիվներից՝ **ընթացիկ հաշիվ և կապիտալի և ֆինանսական հաշիվ:** **Ընթացիկ հաշիվում** գրանցվում են ապրանքների, ծառայությունների, եկամուտների և ընթացիկ տրանսֆերտների հետ կատարված գործառնությունները, իսկ **կապիտալի և ֆինանսական հաշիվում**՝ ֆինանսական ակտիվների ու պարտավորությունների հոսքերը, ինչպես նաև կապիտալ տրանսֆերտները:

Ապրանքների գծով համադրելիությունն ապահովելու համար, վճարային հաշվեկշռի ապրանքներ հոդվածի արտահանման և ներմուծման ծավալները բերված են ՏՕԲ գնով (առանց բեռնափոխադրման և ապահովագրական վճարների): Մեթոդաբանական առումով, ընթացիկ հաշվի մնացորդը, բացարձակ մեծությամբ, հակառակ նշանով պետք է հավասար լինի կապիտալի և ֆինանսական հաշվի մնացորդին, սակայն իրականում միշտ առաջանում են տարբերություններ, որը միջազգային պրակտիկայում ընդունված է անվանել սխալների և բացթողումների հոդված:

Ֆինանսական հաշիվը կազմված է 4 հոդվածներից՝ օտարերկրյա ուղղակի, պորտֆելային, այլ ներդրումներից և պահուստային ակտիվներից: Վճարային հաշվեկշռում օտարերկրյա ներդրումները բերված են զուտ հիմքով, այսինքն օտարերկրյա ներդրումների հոսքեր հանած վճարումներ (ուղղակի ներդրումների դեպքում՝ նաև ներֆիրմային շարժ): Վճարային հաշվեկշռում արտացոլված օտարերկրյա ներդրումները ներառում են ինչպես իրական հատվածում կատարված ներդրումները, այնպես էլ բանկային (ներառյալ ՀՀ ԿԲ) և պետական կառավարման համակարգերով իրականացված ներդրումները:

¹ Ըստ ԱՄՀ վճարային հաշվեկշռի կազմման մեթոդաբանության, ՀՀ ռեզիդենտ է համարվում այն ֆիզիկական անձը, տնային տնտեսությունը, իրավաբանական անձը կամ ՀՀ տարածքում գործող որևէ այլ կազմակերպությունը, որի մշտական գտնվելու վայրը (ֆիզիկական անձանց համար բնակության վայրը) կամ տնտեսական շահերի կենտրոնը (ֆիզիկական անձանց համար՝ կենսական շահերի կենտրոնը) հանդիսանում է ՀՀ:

Օտարերկրյա ներդրում է համարվում գույքի ցանկացած տեսակ (այդ թվում՝ ֆինանսական միջոցներ և մտավոր արժեքներ (ոչ նյութական ակտիվներ), որն օտարերկրյա ներդրողի կողմից անմիջականորեն ներդրվում է ՀՀ տարածքում իրականացվող ձեռնարկատիրական կամ այլ գործունեության ոլորտում՝ շահույթի (եկամտի) ստացման կամ այլ օգտակար արդյունքի հասնելու նպատակով: Օտարերկրյա ներդրումները ֆինանսական ներդրումներ են (ֆինանսական միջոցների հոսքեր) և ըստ տեսակի լինում են ուղղակի, պորտֆելային և այլ ներդրումների տեսքով:

Ուղղակի ներդրում կատարվում է արտասահմանյան ուղղակի ներդրողների կողմից, որոնք ձգտում են ձեռք բերել ուղղակի ներդրումով իրավաբանական անձի գործունեության վրա կայուն, տևական ազդեցություն: Ուղղակի ներդրող (ինվեստոր) է համարվում ոչ ռեզիդենտ միավորը, նրա հետ կապված կամ համագործակցող ոչ ռեզիդենտ կազմակերպությունը (ընկերությունը), որին պատկանում է ՀՀ ռեզիդենտ միավորի բաժնետիրական կապիտալի ոչ պակաս, քան 10%-ը: Ուղղակի ներդրումները լինում են **բաժնետիրական կապիտալի, վերաներդրված (ռեինվեստիցիոն) եկամուտների և այլ կապիտալի** տեսքով:

Պորտֆելային ներդրում օտարերկրյա ներդրողների այն կապիտալ ներդրումն է, որը թույլ է տալիս օտարերկրյա ներդրումով կազմակերպությունում ունենալ սահմանափակ ազդեցություն և ստանալ որոշակի շահույթ, որը կարգավորվում է կողմերի միջև կնքվող պայմանագրով: Պորտֆելային ներդրումները լինում են կապիտալի արժեթղթերի՝ գլխավորապես բաժնետոմսերի (բաժնետիրական ընկերությունների կողմից թողարկվող) և պարտքի արժեթղթերի տեսքով:

Այլ ներդրում ներդրումների այն մնացած մասն է, որը ներառում է բոլոր տեսակի ֆինանսական գործառնությունները, որոնք չեն ընդգրկվել ուղղակի և պորտֆելային ներդրումներում: Այլ ներդրումները լինում են վարկերի՝ դրամական և առևտրային (բացի օտարերկրյա ներդրումով կազմակերպության ստացածն իր անմիջական ներդրող կազմակերպությունից, որն ուղղակի ներդրում է), ավանդների և այլնի տեսքով:

Օտարերկրյա ներդրումների վիճակագրությունն իրականացվում է հաշվետու ժամանակահատվածում կատարված համախառն հոսքերի, հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ համախառն հոսքերի պաշարների և հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ մաքուր պաշարների տեսքով:

Համախառն հոսքերն արտացոլում են հաշվետու ժամանակահատվածում տնտեսություն մուտք գործած օտարերկրյա ներդրումների ծավալները:

Համախառն հոսքերի պաշարներն ընդգրկում են հաշվետու ժամանակահատվածի վերջին միայն գործառնության արդյունքում իրականացված ներդրումների ծավալների հանրագումարը (առանց պարտավորությունների գծով մարումները, գների, փոխարժեքի և այլ փոփոխությունների՝ արտակարգ իրավիճակների, մեխանիկական սխալի և կազմակերպության ուղղակի լուծարման արդյունքում իրականացված փոփոխությունները):

Մաքուր պաշարներն ընդգրկում են հաշվետու ժամանակահատվածի վերջին ինչպես գործառնության արդյունքում իրականացված ներդրումների ծավալների հանրագումարը, այնպես էլ պարտավորությունների գծով մարումները, գների, փոխարժեքի և այլ

փոփոխությունների՝ արտակարգ իրավիճակների, մեխանիկական սխալի և կազմակերպության ուղղակի լուծարման արդյունքում իրականացված փոփոխությունները:

Միջազգային ներդրումային դիրք

ՀՀ միջազգային ներդրումային դիրքը (ՀՀ ՄՆԴ) վիճակագրական հաշվետվություն է, որտեղ արտացոլվում են երկրի ֆինանսական ակտիվների ու պարտավորությունների պաշարների մակարդակը որևէ ժամանակահատվածի սկզբի և վերջի դրությամբ: Միաժամանակ, հաշվետվության մեջ արտացոլվում են այն բոլոր փոփոխությունները, որոնք կատարվել են ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում ֆինանսական գործառնությունների, գների, փոխարժեքի և այլ փոփոխությունների շնորհիվ:

ՀՀ ՄՆԴ-ն սերտորեն կապված է ՀՀ վճարային հաշվեկշռի հետ: ՀՀ վճարային հաշվեկշռի ֆինանսական հաշվում գրանցվում են բոլոր գործառնությունները, որոնք կապված են արտաքին ակտիվների և պարտավորությունների հետ: Բնականաբար, այդ գործառնություններն իրենց ազդեցությունն են ունենում ՀՀ ՄՆԴ-ում արտացոլված արտաքին ակտիվների ու պարտավորությունների պաշարների վրա: Միաժամանակ, կան նաև այլ գործոններ (գների, փոխարժեքի փոփոխություններ), որոնք ժամանակի ընթացքում հանգեցնում են ակտիվների և պարտավորությունների արժեքի փոփոխության: Այդ փոփոխությունները նույնպես արտացոլվում են ՀՀ ՄՆԴ-ում:

ՀՀ ՄՆԴ-ն արտացոլում է տնտեսության արտաքին ֆինանսական ակտիվների ու պարտավորությունների պաշարները, իսկ ՀՀ վճարային հաշվեկշռի ֆինանսական հաշիվը՝ այդ ակտիվների ու պարտավորությունների հետ կատարված գործառնությունները (հոսքերը կոնկրետ ժամանակահատվածում):

Արտաքին պարտք

Համախառն արտաքին պարտքը ժամանակաշրջանի ցանկացած պահին փաստացի ընթացիկ և ոչնչով չպայմանավորված պարտավորությունների չվճարված գումարն է, որը պահանջում է հիմնական պարտքի և (կամ) տոկոսների վճարումներ հետագայում ժամանակի որևէ պահին և իրենից ներկայացնում է ռեզիդենտների պարտավորությունները ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ:

Արտաքին պարտքը, որպես կանոն, առաջանում է պայմանագրային հարաբերությունների հիման վրա, ըստ որի մեկ կառուցվածքային միավորը /դեբիտորը/ պարտավորություններ է ստանձնում մեկ այլ կառուցվածքային միավորի /կրեդիտորի/ հանդեպ վերադարձնել հիմնական գումարը տոկոսներով կամ առանց տոկոսների, կամ էլ վճարել տոկոսներն առանց հիմնական գումարը վերադարձնելու:

Պարտքի գործիքները: Արտաքին պարտքի գործիքների թվին են դասվում պարտքի արժեթղթերը, վարկերը, առևտրային վարկը, կանխիկ դրամական միջոցները և ավանդները, ինչպես նաև օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների տարր հանդիսացող ներֆիրմային շարժը (վարկեր, առևտրային վարկեր, փոխառություններ):

Պարտքի գործիքներ չեն համարվում ֆինանսական գործիքների ֆինանսական ածանցյալները, կապիտալի մասնակցության արժեթղթերը, ինչպես նաև օտարերկրյա

ուղղակի ներդրումների տարր հանդիսացող բաժնետիրական կապիտալը և վերաներդրված շահույթը (եկամուտը):

Արտաքին պարտքը հաշվարկվում է ըստ տնտեսության հատվածների, որոնք համաձայն արտաքին պարտքի մեթոդաբանության դասակարգվում են (1) պետական կառավարման մարմիններ, (2) դրամավարկային կարգավորման մարմիններ, (3) առևտրային բանկեր և (4) այլ հատվածներ: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության և ՀՀ կենտրոնական բանկի երաշխիքներով մասնավոր հատվածի կազմակերպությունների ստացված վարկերն ըստ արտաքին պարտքի մեթոդաբանության ներառված են տնտեսության «այլ հատվածի» պարտքի ցուցանիշում:

Արտաքին պարտքի ցուցանիշը ներառում է ոչ միայն հիմնական գումարը, այլ նաև ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ հաշվարկված, բայց դեռևս չվճարված տոկոսավճարները:

Ժողովրդագրություն

Մշտական բնակչությունը՝ մշտապես բնակվող բնակչությունն է, ներառյալ ժամանակավոր (մինչև 1 տարի ժամկետով) բացակայողները:

Բնակչության բնական շարժը՝ ծնվածների և մահացածների համակցության, ընդհանրացված անվանումն է, այսինքն՝ բնական ճանապարհով բնակչության թվաքանակի փոփոխության: Բնակչության բնական շարժի ցուցանիշներին են վերագրվում նաև ամուսնություններն ու ամուսնալուծությունները, որոնք հաշվարկվում են նույն եղանակով, սակայն բնակչության թվաքանակի ցուցանիշի վրա ուղղակի ազդեցություն չունեն:

Ծնունդների, մահերի, ամուսնությունների, ամուսնալուծությունների վերաբերյալ ամենամսյա տեղեկությունները ստացվում են ՀՀ արդարադատության նախարարության քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման (ՔԿԱԳ) տարածքային մարմինների կողմից կազմված ծննդյան, մահվան, ամուսնության, ամուսնալուծության վերաբերյալ ակտերում գրանցված տեղեկությունների հիման վրա: Ծնվածների թվաքանակի մեջ ներառված են միայն կենդանի ծնված երեխաները: Ընդ որում, 2005թ. հոկտեմբերի 16-ից կիրառության մեջ են դրվել «Կենդանածնության, մեռելածնության և պերինատալ շրջանի» ԱՀԿ սահմանումները՝ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության հիվանդությունների միջազգային դասակարգման 10-րդ վերանայմանը համպատասխան (ՀՀ կառավարության 2005թ. հունիսի 16-ի թիվ 949 –Ն որոշում):

Կենդանածնություն է համարվում մոր օրգանիզմից բեղմնավորման արգասիքի լրիվ արտամղումը կամ դուրսբերումն անկախ հղիության ժամկետից, որից հետո պտուղը շնչում կամ ցուցաբերում է կյանքի որևէ այլ նշան՝ ինչպիսիք են սրտխփոցը, պորտալարի անոթազարկը կամ կամային մկանների ակնհայտ շարժումները, անկախ նրանից, թե արդյոք կտրված է պորտալարը, և (կամ) անջատված է ընկերքը: Այսպիսի ծննդի յուրաքանչյուր արգասիք համարվում է կենդանածին:

ՔԿԱԳ տարածքային մարմիններում գրանցման են ենթակա 500 գ և ավելի քաշով կենդանածնության բոլոր դեպքերը:

Մեռելաձևություն է համարվում մոր օրգանիզմից բեղմնավորման արգասիքի լրիվ արտամղումը կամ դուրս բերումը, որից հետո պտուղը չի շնչում կամ չի ցուցաբերում կյանքի որևէ այլ նշան՝ ինչպիսիք են սրտի խփոցը, պորտալարի անոթազարկը կամ կամային մկանների ակնհայտ շարժումները:

ՔԿԱԳ մարմիններում գրանցվում և պերինատալ մահացության ցուցանիշում ներառվում են 500 գ և ավելի քաշով (22 շաբաթ և ավելի հղիության ժամկետով) մեռելաձևության դեպքերը:

Պերինատալ (շուրջնային) շրջանը սկսվում է պտղի ներարգանդային կյանքի 22 լրացած շաբաթից (154 օրից), երբ ծննդյան քաշը նորմալում 500 գրամ է և ավարտվում է ծննդից 7 լրիվ օր (168 ժամ) հետո:

Մահվան պատճառների մասին տեղեկատվության աղբյուր է հանդիսանում մահվան մասին բժշկի կողմից կազմված մահվան բժշկական վկայագրերում՝ հիվանդության, վնասվածքների, թունավորումների և արտաքին պատճառների ներգործության որոշ այլ հետևանքների վերաբերյալ գրանցումները, որոնք մահվան պատճառ են հանդիսացել: Նշված փաստաթղթերը՝ մահվան վերաբերյալ ակտին կից, վիճակագրական մշակման նպատակով, տրամադրվում են վիճակագրական մարմիններին: Մահվան ակտերի մշակումն ըստ մահվան պատճառների, սկսած 2004թ.-ից իրականացվում է Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության հիվանդությունների միջազգային դասակարգչի X-րդ վերանայման (ՀՄԴ-10) հիման վրա:

Ծնելիության և մահացության ընդհանուր գործակիցները՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում գրանցված, համապատասխանաբար, ծնվածների (կենդանի) թվաքանակի ու մահվան դեպքերի և հաշվետու ժամանակաշրջանի համար հաշվարկված մշտական բնակչության թվաքանակի միջին ցուցանիշի հարաբերություններն են, որոնք հաշվարկվում են 1000 բնակչի հաշվով:

Բնական հավելածի գործակիցը՝ ծնելիության և մահացության ընդհանուր գործակիցների տարբերությունն է:

Ամուսնության և ամուսնալուծության ընդհանուր գործակիցները՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում, համապատասխանաբար, գրանցված ամուսնությունների ու ամուսնալուծությունների քանակի և տվյալ ժամանակաշրջանի համար հաշվարկված մշտական բնակչության թվաքանակի միջին ցուցանիշի հարաբերություններն են: Հաշվարկվում է 1000 բնակչի հաշվով:

Բոլոր գործակիցների հաշվարկներն իրականացվում են դրանք համապատասխանեցնելով տարվան հավասարազոր հաշվարկին:

Մանկական մահացության գործակիցը, եռամսյակային կտրվածքով՝ մինչև 1 տարեկան հասակում մահացածների թվաքանակի հարաբերությունն է նույն ժամանակահատվածում կենդանի ծնվածների թվաքանակին: Տարեկան կտրվածքով (տվյալների մեքենայական մշակման արդյունքով) այն հաշվարկվում է որպես 2 բաղադրիչների գումար: Դրանցից առաջինն այդ տարում ծնվածների սերնդից (որի համար հաշվարկվում է գործակիցը) մինչև մեկ տարեկան հասակում մահացածների թվաքանակի հարաբերությունն է նույն տարում կենդանի ծնվածների ընդհանուր թվաքանակին, իսկ երկրորդը՝ նախորդ տարում ծնվածների սերնդից մինչև մեկ տարեկան հասակում մահացածների թվաքանակի հարաբերությունն է նախորդ տարում կենդանի ծնվածների ընդհանուր թվաքանակին: Հաշվարկվում է 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով:

Երեխաների մահացության գործակիցը (մինչև 5 տարեկան)՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում մինչև 5 տարեկան հասակում մահացած երեխաների թվաքանակի ցուցանիշի հարաբերությունն է կենդանի ծնվածների թվաքանակի ցուցանիշին: Հաշվարկվում է 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով:

Մայրական մահացության գործակիցը՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում հղիության հետ կապված բարդություններից, ծննդյան և ետծննդյան ժամանակահատվածում արձանագրված մահվան դեպքերի հարաբերությունն է կենդանի ծնվածների թվաքանակի ցուցանիշին: Հաշվարկվում է 100 000 կենդանի ծնվածի հաշվով:

Առողջապահություն

Վարակիչ և տարափոխիկ հիվանդություններ: Այլ սալմոնելոզային ինֆեկցիաներ՝ ներառում է տոկսիկոինֆեկցիոն հիվանդությունները՝ հարուցված տարբեր սերոտիպի սալմոնելոզներով (սալմոնելոզային գաստրոէնտերիտ և սալմոնելոզի գեներալիզացված ձևերը):

Էնտերիտներ, կոլիտներ, գաստրոէնտերիտներ, սննդային տոկսիկոինֆեկցիաներ՝ հարուցված հաստատված հարուցիչներով՝ ներառում է հաստատված բակտերիալ հարուցիչներով էնտերիտները, կոլիտները, գաստրոէնտերիտները, ադենովիրուսներով և էնտերովիրուսներով հարուցված էնտերիտները, ինչպես նաև այլ վիրուսային էնտերիտները:

Շճադրական: Մարդու իմունային անբավարարության վարակի նկատմամբ իմունոֆերմենտային անալիզի միջոցով կատարված հետազոտություններից երկուսը եղել են դրական:

Իրավախախտումներ

Հանցագործություններ: Ծանր հանցագործություններ համարվում են՝ հանրորեն առավել վտանգավորություն ներկայացնող դիտավորյալ արարքները:

Հանցագործությունը համարվում է դիտավորությամբ կատարված, եթե այն կատարող անձը գտակցել է իր գործողության կամ անգործության՝ հանրության համար վտանգավոր բնույթը, նախատեսել է հանրության համար դրա վտանգավոր հետևանքները, ցանկացել է դրանք կամ գիտակցաբար թույլ է տվել այդ հետևանքների առաջացումը:

Տնտեսական հանցագործություններ են երկրի տնտեսության ոլորտում կատարվող հանրորեն վտանգավոր արարքները, որոնք նախատեսված են օրենքով:

Հարկային հանցագործություններ: Հարկային հանցագործությունները՝ տնտեսական բնույթի հանցագործություններ են, որոնք որակավորվում են ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներով:

Մաքսային հանցագործություններ: Խոշոր չափի մաքսանենգություն համարվում է 4000 ամերիկյան դոլարից բարձր գումար ներկայացնող մաքսանենգությունը:

Դատական ակտ՝ առաջին աստիճանի վերաքննիչ դատարանի և վճռաբեկ դատարանի կողմից կայացրած դատարանի որոշումներն են, դատարանի վճիռներն են և դատավճիռներն են:

Հարկադիր կատարում՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված կատարողական գործողություններն են:

Փաստացի բռնազանձված գումար՝ դատական ակտի հիման վրա տրված կատարողական թերթով նախատեսված բռնազանձման ենթակա գումարից փաստացի կատարված բռնազանձում:

Կատարողական վարույթով պետգուրքի բռնազանձում՝ դատական ակտի հիման վրա տրված կատարողական թերթով նախատեսված ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված տուրք, որն ենթակա է պարտադիր բռնազանձման:

Հաշմանդամություն

Հաշմանդամությունը՝ օրգանիզմի ֆունկցիաների կայուն խանգարումների հետևանքով առաջացած սոցիալական անբավարարություն է, որը հանգեցնում է անձի կենսագործունեության սահմանափակման և սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտության:

Ստանդարտացում

Ստանդարտացումն՝ իրականում գոյություն ունեցող կամ հնարավոր խնդիրների վերաբերյալ համընդհանուր և բազմակի կիրառման համար դրույթների սահմանման միջոցով որոշակի բնագավառում կարգավորվածության լավագույն աստիճանին հասնելու ուղղված գործունեություն է:

Սերտիֆիկացում՝ համապատասխանության հավաստման ընթացակարգ, որի արդյունքով սերտիֆիկացման մարմինը գրավոր հավաստիացնում է արտադրանքի կամ ծառայության համապատասխանությունը նորմատիվ պահանջներին:

Հավատարմագրումն՝ ընթացակարգ է, որի միջոցով հավատարմաբան խորհուրդը պաշտոնապես ճանաչում է իրավաբանական անձի իրավասությունը՝ համապատասխանության հավաստման որոշակի ոլորտում աշխատանքներ կատարելու համար, ինչպես նաև պաշտոնապես ճանաչում է արտադրանք արտադրողից (վաճառողից) կամ ծառայություն մատուցողից այդ իրավաբանական անձի անկախությունը:

Սերտիֆիկացման մարմինը որոշակի արտադրանքի կամ ծառայության համապատասխանության հավաստման աշխատանքների կատարման համար հավատարմագրված իրավաբանական անձն է:

Փորձարկման լաբորատորիան որոշակի փորձարկումներ իրականացնելու համար հավատարմագրված իրավաբանական անձն է:

Բնապահպանություն

Բնապահպանական վճարը բնապահպանական միջոցառումների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների գոյացման նպատակով պետական բյուջե վճարվող պարտադիր վճարն է:

Բնօգտագործման վճարը պետական սեփականություն համարվող բնական պաշարների արդյունավետ, համալիր օգտագործման, ինչպես նաև տարբեր որակի բնական պաշարներ օգտագործողների համար տնտեսավարման հավասար պայմաններ ստեղծելու նպատակով այդ պաշարների օգտագործման դիմաց ՀՀ պետական բյուջե վճարվող վճարն է:

Բնական միջավայրի «արտակարգ բարձր» աղտոտվածություն մթնոլորտային օդի համար համարվում է սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիայի (ՍԹԿ) գերազանցումը՝

- 20 – 29 անգամ՝ երբ այդ մակարդակը պահպանվում է 2 օրից ավելի,
- 30 – 49 անգամ՝ երբ այդ մակարդակը պահպանվում է 8 ժամից ավելի,
- 50 և ավելի անգամ:

Բնական միջավայրի «արտակարգ բարձր» աղտոտվածություն մակերևութային ջրերի համար համարվում է սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիայի գերազանցումը 100 և ավելի անգամ (այն նյութերը, որոնց համար սահմանված է ջրում լրիվ բացակայություն, որպես ՍԹԿ ընդունվում է 0.01 մկգ/դմ³),

- լուծված թթվածնի պարունակության նվազումը մինչև 2 մգ/դմ³ և ցածր,
- թթվածնի հնգօրյա կենսաքիմիական պահանջի (ԹԿՊ₅) պարունակությունը 60 մգ Օ₂/դմ³ և ավելի,
- ջրի հոտի մինչև 4 բալ և ավելի ուժեղացումը, որը բնորոշ չէ տվյալ տեղանքի համար,
- 6 կմ² տարածությամբ տեսահորիզոնի 1/3-ից ավելի տարածքով որևէ թաղանթի (նավթային, յուղային և այլ ծագման) առկայությունը,
- փափկամարմինների, ձկների, գորտերի և այլ ջրային օրգանիզմների և ջրային բույսերի համատարած ոչնչացումը:

Բնական միջավայրի «բարձր» աղտոտվածություն մթնոլորտային օդի համար համարվում է որոշվող միացության պարունակության ՍԹԿ-ից 10 և ավելի անգամ գերազանցումը:

Բնական միջավայրի «բարձր» աղտոտվածություն մակերևութային ջրերի համար համարվում է.

- ՍԹԿ-ի գրազանցումը 10-ից մինչև 100 անգամ (նավթամթերքի, ֆենոլների և պղնձի իոնների համար` 30-ից 100 անգամ),
- ԹԿՊ₅-ի կոնցենտրացիայի 15-ից մինչև 60 մգ Օ₂/դմ³ պարունակությունը,
- լուծված թթվածնի պարունակության իջեցումը 3-ից մինչև 2 մգ/դմ³,
- մինչև 6 կմ² տարածությամբ տեսահորիզոնում ջրի մակերևութի 1/4-ից մինչև 1/3 տարածությամբ թաղանթի առկայությունը (նավթային, յուղային և այլ ծագման),
- 6 կմ²- ից ավելի տեսահորիզոնում ջրի մակերևութի 1-ից մինչև 2 կմ² տարածքով թաղանթի առկայությունը:

Գիտատեխնիկական աշխատանքներ

Գիտատեխնիկական աշխատանքներ են գիտական հետազոտությունները և մշակումները, նախագծակոնստրուկտորական, տեխնոլոգիական, շինարարության համար նախագծային աշխատանքները, արտադրանքի փորձանմուշների պատրաստումը և գիտատեխնիկական ծառայությունները:

Գիտական հետազոտություն և մշակում համարվում է գիտական գործունեությունը, որը պարբերաբար իրականացվում է գիտելիքների հարստացման և նրանց փորձնական կիրառության նոր ոլորտների որոնման նպատակով: Իտական հետազոտության և դրան հարակից գործունեության տարբերակիչ հիմնական հատկանիշը համարվում է աշխատանքում նորոյթի առկայությունը: Մշակումներ համարվում են պարբերական աշխատանքները, որոնք հիմնված են հետազոտությունների, փորձի միջոցով ստացված գոյություն ունեցող գիտելիքների վրա և ուղղված են նոր նյութերի, արտադրանքի, պրոցեսների, հարմարանքների, ծառայությունների, համակարգի կամ մեթոդի ստեղծմանը:

Արխիվային գործ

Անձնական ծագման փաստաթուղթը՝ որևէ անձի, ընտանիքի կամ տոհմի փաստաթղթային ֆոնդի մի մասն է, իսկ մի շարք դեպքերում՝ փաստաթղթային ֆոնդ, որն ընդունված է պետական պահպանության:

Գիտատեխնիկական փաստաթուղթը՝ գիտական հետազոտությունների և տեխնիկական մշակումների ընթացքն ու արդյունքները, ինչպես նաև դրանց արտադրության մեջ ներդրման ուղղություններն ու մեթոդներն արձանագրող գիտական և տեխնիկական փաստաթղթերի ամբողջությունն է:

Արխիվային գործունեության մեջ ընդունված **պահպանման միավորը** փաստաթղթերի քանակի հաշվի այն նվազագույն միավորն է, որն իրենից ներկայացնում է փաստաթղթերի ամբողջություն կամ առանձին վերցված փաստաթուղթ, որն ունի ինքնուրույն նշանակություն:

Գործը՝ մեկ հարցի կամ գործունեության ոլորտի վերաբերող փաստաթղթերի ամբողջություն է կամ մեկ փաստաթուղթ՝ զետեղված առանձին շապիկի մեջ:

Գործերի անվանակարգն իրենից ներկայացնում է հաշվառման փաստաթուղթ, որում նշվում է գործերի վերնագրերն իրենց պահպանության ժամկետներով: